

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA U PODGORICI

IZBORNI SISTEMI

DR ZLATKO VUJOVIĆ

II predavanje

Osnovne funkcije i vrijednosti izbora

Osnovne funkcije i vrijednosti izbora

- Dugovremeno iskustvo u razvoju institucije izbora dovelo je do izvjesne "standardizacije" kriterijuma na osnovu kojih se danas vrednuje njihov demokratski, odnosno nedemokratski karakter
- Do standardizacije pravno - tehničkih rješenja, odnosno pravila ponašanja, na primjer u toku izborne kampanje, praktički je nemoguće doći, "bar na kratak period".
- Mogućnost biranja među različitim političkim opcijama i sloboda izbora neke od njih bez prisile i spoljnih uticaja "aksiomatske su sastavnice pojma izbora" (Sternberger/Vogel)

Osnovne funkcije i vrijednosti izbora

- Višefunkcionalnost ili višeznačnost institucije izbora u teoriji najčešće se identifikuje kao skup pojedinačnih, usko povezanih i isprepletenih funkcija (značenja - značaja) koje izbori mogu, treba ili bi bilo poželjno da ostvare.
- **Legitimizirajuća funkcija izbora**
- Izbori utiču na kvalitet vlasti i na njen autoritet, na njenu politiku i međusobni odnos između nje i birača.
- Vlast sa minimalnom ili privremenom podrškom nije ista kao vlast sa širom podrškom i stalnim prihvatanjem.

Osnovne funkcije i vrijednosti izbora

- **Mobilizacijska funkcija** znači da se izborima nacija povremeno trgne iz letargije dok se za participacionu funkciju moraju steći dva uslova, od kojih prvi znači da građanin sam zna i nastoji iskoristiti izbore kao šansu u svom političkom djelovanju, i drugi ako postoje objektivni uslovi da izbori ne budu samo izbori ličnosti, nego i izbor određenih političkih alternativa.
- **Integraciona funkcija** izbora označava bitno svojstvo izbora koje oni mogu da ostvare u društvima koja traže i trebaju mehanizme efikasnije, ali demokratske integracije.

Osnovne funkcije i vrijednosti izbora

- **Funkcija javnosti politike, odnosno edukaciona ili političko - socijalizirajuća funkcija izbora**
- Rijetko kada kao u fazi izbora iz partijskih kabineta politika izlazi na svijetlo dana, obraćajući se onima za koje se njeni nosioci i propagatori nadaju da će je podržati
- Izbori kao izraz kondenzovane političke aktivnosti (bez obzira da li se radi o izražavanju ili oblikovanju političke volje birača) prilika su za javnu demonstraciju da se sukob različitih mišljenja, stavova i interesa ne mora završiti sa tragičnim posljedicama.
- Izbori su redovna prilika bilo za učenje ili obnavljanje osnovnih "lekcija" demokratske političke kulture, kako za učesnike u izbornoj trci, tako i za one koji će odlučiti konačni ishod i rezultat te trke.

Osnovne funkcije i vrijednosti izbora

- **Samoreproduktivna funkciju izbora** – ogleda se kroz proces stvaranja i jačanja svijesti da su izbori najbolji i najefikasniji način ostvarivanja neophodnih promjena u procesu izgradnje demokratskog sistema, stvaranja i jačanja demokratske političke kulture društva.
- **Demokratski izbori su:**
 - kompetitivni,
 - periodični,
 - Inkluzivni,
 - definitivni.

OECS / Drugo zasjedanje konferencije o ljudskoj dimenziji, Kopenhagen 1990.

- Osnovna opredjeljenja OEBS-a mogu se sažeti u sedam riječi koje su od suštinskog značaja u demokratskoj tradiciji:
- (1) Univerzalnost;
- (2) Jednakost;
- (3) Pravičnost;
- (4) Tajnost;
- (5) Sloboda;
- (6) Javnost;
- (7) Odgovornost.

OECS / Drugo zasjedanje konferencije o ljudskoj dimenziji, Kopenhagen 1990.

- (1) Pod principom univerzalnosti podrazumijeva se obezbjeđivanje dobro organizovane, nepristrasne i pravične procedure upisa, kako za birače, tako i za kandidate;
- (2) Princip jednakosti nalaže da se glasu svakog pojedinog birača da isti značaj kao glasovima drugih birača da bi se obezbijedila jednaka zastupljenost.
- U većinskim izbornim sistemima zahtijeva se da veličina biračkog tijela u različitim izbornim jedinicama ne bi trebalo da varira više od 10 %.
- U proporcionalnim izbornim sistemima, veličina biračkog tijela može da varira, ali bi broj predstavnika za svaku oblast trebalo da proporcionalno odgovara veličini biračkog tijela.

OECS / Drugo zasjedanje konferencije o ljudskoj dimenziji, Kopenhagen 1990.

- (3) Princip pravičnosti bi u idealnim uslovima trebalo da obezbijedi jednake uslove svim učesnicima u izbornom procesu, ili da bar svim biračima obezbijedi osnovne podatke o svim kandidatima, kao i o osnovnim pitanjima koja oni zastupaju;
- (4) Princip tajnosti može se ostvariti ukoliko glasač glasa sam, u propisno obezbijedenoj glasačkoj kabini, i to tako da se ispunjeni glasački listić ne može vidjeti prije nego se stavi u glasačku kutiju;
- (5) Princip slobode trebalo bi da obezbijedi da građani glasaju po svojoj slobodnoj volji, kao i da budu svjesni da će se njihova prava na slobodno izražavanje, slobodu udruživanja i slobodu zbora unaprijediti pomoću ukupnog izbornog procesa;

OESC / Drugo zasjedanje konferencije o ljudskoj dimenziji, Kopenhagen 1990.

- (6) Princip javnosti (otvorenosti) nalaže da izbori budu obavljani u skladu sa zakonom i sa pravnom regulativom koja se ustanovljava na sveobuhvatan i otvoren način. Javnost procesa ograničava mogućnosti za izborne prevare većih razmjera, stoga bi prebrojavanje glasova trebalo da bude otvoreno i podložno provjeri od nivoa biračkog mjesta do izbornih tijela na centralnom nivou, i
- (7) Princip odgovornosti nalaže da oni koji su izabrani na vrijeme stupe na dužnost i obavežu se na odgovornost biračkom tijelu.

Pasus(8) Dokumenta sa skupa u Kopenhagenu koji daje pravo posmatračima na nadgledanje izbora:

- Države članice smatraju da prisustvo posmatrača, kako stranih, tako i domaćih, može da poboljša izborni proces u državama u kojima se izbori održavaju. One stoga pozivaju posmatrače iz bilo koje druge države članice OSCE (Organizacija za bezbjednost i saradnju Evrope) i bilo kojih odgovarajućih institucija i organizacija koje žele da nadgledaju tok nacionalnih izbora. Oni će takođe nastojati da olakšaju sličan pristup izbornom procesu koji se održava na nižim nivoima. Takvi posmatrači se obavezuju da se neće miješati u izborne procedure.